

6. Брожик В. Марксистская теория оценки / В. Брожик. – М. : Прогресс, 1982. – 261 с.
7. Гранин Ю.Д. О гнесеологическом содержании понятия “оценка” / Ю.Д. Гранин // Вопросы философии. – 1987. – № 6. – С. 59–72.
8. Ивин А.А. Основания логики оценок / А.А. Ивин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 229 с.
9. Попов С. Познание и оценка / С. Попов // Философские науки. – 1969. – № 5. – С. 125–130.
10. Семиченко В. Проблема педагогічного оцінювання / В. Семиченко, В. Заслуженюк // Рідна школа. – 2001. – № 7. – С. 3–9.
11. Чошанов М.А. Школьная оценка: старые проблемы и новые перспективы / М.А. Чошанов // Педагогика. – 2000. – № 10. – С. 95–102.

ТОЛМАЧОВА І.М.

СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ ЗБІРКИ ЗАВДАНЬ

В останні роки у вітчизняній педагогіці суттєво змінився погляд на місце й роль молодших школярів у процесі оволодіння навчальною діяльністю. За сучасних умов завдання формування кожного учня як повноправного суб'єкта навчальної діяльності виступає пріоритетним, оскільки ця діяльність є провідною у молодшому шкільному віці. У свою чергу, суб'єкт є носієм активності та пізнання, він освоює, здійснює навчальну діяльність та до певної міри творчо її перетворює.

Вимозі формування учня як суб'єкта навчальної діяльності відповідає технологія розвивального навчання Ельконіна – Давидова, теоретичними засадами якої є основний генетичний закон розвитку вищих психічних функцій людини, положення про «зону найближчого розвитку» і провідну роль навчання в розвитку учня [2].

Протягом багатьох років розроблялися концептуальний та змістовний компоненти цієї технології. Однак, її широке впровадження в практику початкового навчання стимулювало розробку процесуального компонента та програмно-методичного забезпечення.

Необхідно відзначити, що останніми роками в межах цієї технології запропоновано декілька варіантів програм з математики та мов, підручники та навчальні посібники для молодших школярів. У періодичних виданнях висвітлено передовий педагогічний досвід учителів, які реалізують технологію розвивального навчання Ельконіна – Давидова.

Однак, спостереження в ході уроків, бесіди з учителями вказують на те, що для багатьох з них пріоритетом роботи з молодшими школярами в процесі здійснення навчальної діяльності є навчання, побудоване на точному відтворенні завдань та вправ, запропонованих авторами підручників та навчальних

посібників. При цьому навчальна самостійність молодших школярів, пов'язана із створенням та свідомим використанням ними власних завдань, не реалізується достатнім чином. Вчителі відзначають, що не завжди мають час на організацію роботи із складання та використання молодшими школярами власних завдань. Педагоги вказують і на певні труднощі у плануванні та організації цієї роботи.

З іншого боку, для формування учнів як суб'єктів навчальної діяльності авторами програм з математики та мов запропоновані певні підходи, спрямовані на залучення учнів до створення «авторських» завдань та вправ. Ці підходи передбачають сумісну роботу вчителя та молодших школярів у межах окремого навчального предмета.

Мета статті – визначити сутність та особливості роботи вчителя та учнів у системі розвивального навчання в ході складання й використання збірки завдань з різних предметів з метою формування молодших школярів як суб'єктів навчальної діяльності.

Е. Александрова розробила такі блоки завдань, спрямовані на залучення молодших школярів до створення й використання авторських завдань: рефлексивний блок – “склади завдання, як ті, що були запропоновані вчителем”; рефлексивно-методичний блок – “навчи інших складати такі завдання”; діагностичний блок – “виконай завдання з “пастками”; рефлексивно-діагностичний блок – “придумай завдання з “пастками”; методико-діагностичний – “навчи інших складати завдання з “пастками” [1].

З першого класу нами проводилася цілеспрямована робота з навчання молодших школярів складання завдань відповідно до системи, розробленої Е. Александровою й реалізованою нею в навчально-методичному комплекті з математики.

Ці види завдань були надані в навчальних комплектах з математики та частково наведені у навчальних комплектах з мов.

У період навчання грамоти учням були запропоновані й такі завдання:

1. Прочитай: Сашко, ловили, Вова, і, рибу. Річці, в, були, щуки. Склади за цими записами своє завдання для першокласників.

2. На уроках навчання грамоти ти багато разів писав диктанти. Ти вже зможеш сам скласти диктант для інших дітей. Спробуй! Як ти вважаєш, які слова увійдуть до нього? Скільки слів повинно бути в диктанті?

3. Склади своє завдання за темою «Алфавіт».

4. Вигадай свій малюнок і зашифруй його за допомогою букв [3].

Учні складали й записували завдання на окремих аркушах. Ці роботи обговорювалися на уроках і фіксувалися на спеціальному стенді «Наші завдання». У ході фронтального обговорення були визначені критерії для оцінювання завдань, складених молодшими школярами: цікавий сюжет, допомога собі й іншому в навчанні (спрямованість на формування або перевірку пев-

ного вміння), правильність, акуратність оформлення. Якщо завдання в результаті фронтального обговорення визначалося як корисне й цікаве для виконання іншими дітьми, його розмножували й давали учням. Окремі дитячі завдання були використані в ході уроків. При цьому обов'язково вказувалося ім'я автора завдання, цей учень брав участь у перевірці й оцінці його виконання однокласниками.

До третього класу молодші школярі набули певного досвіду складання завдань й перевірки правильності їхнього виконання однокласниками.

У третьому класі нами була визначена спеціальна методична мета: здійснити роботу зі складання й систематичного використання в навчальному процесі збірки учнівських завдань з математики й російської мови.

Для реалізації даної мети були поставлені й вирішені такі завдання:

1. Створити ситуацію, в якій у школярів виникне мотив складання спеціальної збірки завдань.
2. Розробити структуру збірки завдань (разом з учнями).
3. Здійснити навчання молодших школярів у процесі складання збірки та її використання.

Схарактеризуємо докладніше, як було вирішено кожне з цих завдань.

На початку третього класу учням було запропоновано на великих аркушах паперу фіксувати завдання, які вони складали за певними темами курсів математики й російської мови. Після заповнення двох великих аркушів із завданнями діти прийшли до висновку, про те, що такий варіант фіксації робіт не дуже зручний, оскільки завдання, які школярі сприймали як авторські досягнення, що допомагають їм у ході навчання, потрібно було знімати після їхнього виконання. Учні запропонували фіксувати завдання в спеціальній саморобній збірці.

У результаті колективного обговорення була визначена така структура збірки завдань: обкладинка, на якій представлена назва збірки; сторінка знайомств (із фотографією учнів та емблемою класу); передмова зі зверненнями авторів до читачів; завдання з російської мови; завдання з математики; відповіді до найскладніших завдань; зміст. Ідея подання відповідей до окремих завдань свідчила про розуміння третьокласниками необхідності здійснювати підсумковий самоконтроль.

Для організації роботи зі складання й використання дитячої збірки були використані такі методичні прийоми: колективне виділення вмінь, які необхідно відобразити в завданнях у межах вивчення певної теми (в тому числі, на основі аналізу можливих й припущених помилок); обговорення варіантів виконання завдання, запропонованого дорослим і однолітком; складання учнями завдань, аналогічних даним; обговорення «авторських» дитячих завдань (за колективно виробленими критеріями); відбір й фіксація найбільш вдалих

дитячих завдань на спеціальному стенді й у збірці; виконання учнями завдань один одного; здійснення взаємоперевірки й самооцінки; організація самоперевірки й самооцінки.

У третьому класі учні не тільки аналізували запропоновані дорослими види завдань, а й у різних формах роботи склали свої види завдань, створювали завдання тих видів, що були запропоновані в підручниках з математики й російської мови, в тому числі й завдання з “пастками”.

Обов’язковим етапом, що передувало складанню завдань, було колективне визначення системи знань та вмінь, якими учням необхідно було оволодіти на індивідуальному рівні в результаті вивчення певної теми. Цей список знань і вмінь був зафіксований у класній кімнаті.

У таблиці зведено ті знання і вміння, що були колективно визначені учнями на четвертому році навчання під час опрацювання теми “Аналіз розв’язання текстових задач”.

Таблиця

Система знань і вмінь за темою “Аналіз розв’язання текстових задач”

Знання	Вміння
Що таке задача	Розрізняти задачу та інший текст
Як працювати з текстом задачі	Все вичитувати в тексті задачі
Які помилки можуть бути в роботі із задачею	Скласти схему й рівняння до задачі
Як оформити задачу	Оформити задачу в зошиті
Як перевірити себе при розв’язанні задачі	Розв’язувати задачу різними способами

На уроках колективно складався перелік видів завдань, які доцільно використати в процесі створення системи завдань з вивчення певної теми курсу математики або російської мови.

Наприклад, у четвертому класі учні запропонували такий перелік можливих видів завдань за темою “Аналіз розв’язання текстових задач”: “Обери задачу з даних текстів”, “Знайди “пастки” в текстах задач”, “Склади й розв’яжи задачу (за схемою, скороченим записом)”, “Обери схему й короткий запис до задачі”, “Обери питання до задачі”, “Розв’яжи задачу. Співвіднеси з даною відповіддю”, “Склади питання до задачі за даною умовою й розв’язанням”, “Перевір схему (короткий запис, розв’язання) задачі. Оціни роботу”, “З’єднай схему з коротким записом”, “Порівняй схеми, що дані до задачі. Обери правильну”.

Після визначення можливих видів завдань молодші школярі обирали ті види роботи, які вони хотіли використати, складаючи власні завдання.

На уроках складені дітьми завдання систематично фронтально обговорювалися й оцінювалися відповідно до колективно вибраних критеріїв. Інші учні брали ці завдання для домашньої роботи (за власним бажанням й за порадою вчителя). Періодично організовувалася робота з проведення

учнями – авторами завдань відповідних фрагментів уроків. Таке проведення фрагментів уроків обов'язково закінчувалося змістовною рефлексією, метою якої був колективний аналіз й оцінка дій однокласника в позиції вчителя та власних дій у позиції учня. У четвертому класі кілька разів на основі учнівських завдань були колективно сплановані й проведені уроки контролю й оцінки.

Безпосередньо в процесі складання збірки були виявлені додаткові позитивні можливості цієї системи роботи, що сприяли встановленню дітьми змістовних зв'язків різних предметів, позитивному самовираженню учнів. Зокрема, при складанні сюжетів завдань і текстів вправ з російської мови четверокласники використовували сюжети прочитаних літературних творів, історії зі свого життя, пов'язані з поїздками й екскурсіями, факти з життя рослин й тварин, знайдені в довідковій літературі, уривки з художніх творів.

Наприклад, після відвідування Будянського фаянсового заводу Віка П. склала таку задачу: Перша зміна виготовила на фабриці фаянсу за місяць 550 столових сервізів, а друга зміна – в 5 разів менше. Скільки всього сервізів виготовили обидві зміни?

Побувавши в оранжереї Ботанічного саду, Ваня Г. склав задачу: Коли ми ходили на екскурсію до Ботанічного саду, нам показали три оранжереї. У першій оранжереї було 550 рослин, у другій оранжереї – на 18 рослин менше, ніж у першій, а в третій оранжереї – на 25 рослин менше, ніж у другій. Скільки рослин росте в трьох оранжереях?

Іноді діти бачили себе діючими особами задач. Микита Щ. склав задачу: Микита й Едік змагалися з бігу. Микита біжить зі швидкістю 8 км/год, а в Едіка швидкість на 1 км/год менше. Вони бігли 5 днів по 4 години на день. Яку відстань пробіг за цей час Едік?

Багато учнів оформляли завдання за допомогою комп'ютера, використовуючи знання й уміння, отримані на уроках комп'ютерної грамоти.

У четвертому класі учні за власною ініціативою стали складати для однокласників завдання з читання для перевірки домашнього завдання. Вони систематично проводили відповідні фрагменти уроків. Така учнівська ініціатива може свідчити про свідоме й зацікавлене ставлення школярів до роботи зі складання завдань, про поступове привласнення ними в навчальному процесі вчительських функцій контролю й оцінки.

Висновки. Таким чином, розгляд процесу організації роботи зі створення та використання молодшими школярами збірки навчальних завдань у технології розвивального навчання Ельконіна – Давидова дає змогу зробити такі висновки.

Робота зі складання й виконання учнями завдань у межах певних предметів має суттєвий навчальний ефект. Зокрема, молодші школярі вчать ана-

лізувати істотні ознаки досліджуваних понять, враховують правильність використання певних способів дій і можливі види помилок при використанні цих способів, цілеспрямовано здійснюють взаємоперевірку та самоперевірку, свідомо виконують вчительські функції контролю та оцінювання навчальних досягнень. У ході цієї роботи всім учням надається можливість виявити інтелектуальну творчість, відчувати успіх у навчальній діяльності, взяти участь у створенні особливого освітнього продукту.

Ця робота має й певний виховний потенціал, адже дає змогу задіяти позитивні емоції та спостереження учнів, органічно поєднати навчання та виховні справи.

У свою чергу, можливість свідомо виявляти навчальну ініціативу в ході цієї роботи, необхідність аналізувати сутність певних способів дій та особливості їх використання сприяють формуванню в молодших школярів суб'єктної позиції в процесі засвоєння навчального змісту й способів роботи з ним.

Перспективами подальших пошуків у цьому напрямі є: забезпечення дидактичних засад роботи зі складання учнями збірок завдань у межах інших предметних галузей, а також роботи, спрямованої на обмін та використання завдань у паралелі.

Література

1. Александрова Э.И. Методика обучения математике в начальной школе. 1 класс. (Система Д. Эльконина – В. Давыдова) : пособие для учителя / Э.И. Александрова. – М. : Вита-Пресс, 1999. – 240 с.

2. Выготский Л.С. Психология / Л.С. Выготский. – М. : Апрель-пресс : Эксмо-Пресс, 2000. – 1006 с.

3. Толмачева И.Н. Узнаем секреты букв: сб. учеб. заданий и упражненный по обучению грамоте для 1 класса : программа обучения по системе Д.Б. Эльконина – В.В. Давыдова / И.Н. Толмачева. – М. : Дом педагогики, 1999. – 64 с.

УШКВАРОК О.В.

СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АМЕРИКАНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ СТАРШОГО ВІКУ, З ЯКИМИ СПІВПРАЦЮЮТЬ ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ США

В Україні щороку засуджується до різних термінів ув'язнення понад 20 тис. підлітків. Фахівці погоджуються з твердженням, що діяльність правоохоронних органів нашої країни щодо запобігання протиправній поведінці молоді є малоефективною, а каральна система не здатна зробити з юних правопорушників законослухняних громадян. Отже, ці системи потребують змін та реформ. Зразком у розв'язанні цього питання можуть стати правоохоронні органи Сполучених Штатів Америки, де система ювена-